

Radio Kootwijk een baken op de Veluwe

In de jaren twintig van de vorige eeuw verrees op de zandvlakten van de Veluwe Radio Kootwijk, het zendstation dat contacten met onze overzeese gebieden weer ongecensureerd mogelijk maakte. Het klonk dus weer.... Hallo hier Bandoeng... al was het niet voor iedereen weggelegd. Drie minuten contact kostte destijds maar liefst 33 Nederlandse guldens.

Voordat dit zendstation tot stand kwam was Nederland, als handelsnatie met veel overzeese gebieden, aangewezen op kabelverbindingen via het buitenland.

Lange tijd verliepen de contacten probleemloos totdat tijdens de Eerste Wereldoorlog de

berichten door de Engelsen werden gecensureerd. De vraag naar een onafhankelijke internationale verbinding groeide met de jaren.

Op de zandvlakten van de Veluwe werd een geschikte lokatie gevonden en op 7 mei in 1923 kwam de eerste verbinding tot stand met een langegolfzender die de bijnaam 'Lange Gerrit' kreeg. Enkele jaren later ontdekte men de voordelen van de korte golfzenders die energiezuiniger waren en bovendien minder storingsgevoelig bleken. De aanvankelijke contacten hadden louter een politiek of zakelijk karakter. Pas vanaf 1929, wanneer radiotelefonie inmiddels zijn intrede had gedaan, kwam het commerciële telefoonverkeer op gang en klonk regelmatig in de ether: 'Hallo hier Bandoeng'. Na lange tijd konden familieleden elkaar weer horen terwijl men maar liefst 12.000 kilometer van elkaar verwijderd was.

Guinness Book

Radio Kootwijk was lange tijd het allergrootste zendstation, een vermelding in het Guinness Book of Records herinnert daar aan. Dat deze zender van groot belang was voor Nederland als handelsnatie beseften ook de Duitse bezetters. Tijdens de Tweede Wereld oorlog werd de zender vernield en de contacten tijdelijk verbroken, Nederland werd door de Duitse natie een strategische slag toegebracht.

Niet lang na de oorlog werden het gebouw en de zenders weer opgebouwd en de verbindingen hersteld. Het zou tot aan de tachtiger jaren duren voordat Radio Kootwijk opnieuw werd bedreigd. Na de plaatsing van een groot satellietstation in de plaats Burum, die garant stond voor razendsnelle trans-Atlantische telefoonverbindingen, werden de zendmasten op de Veluwe spoedig overbodig.

In 1979 en 1980 werden de torenhoge masten neergehaald. Lange Gerrit ging ter ziele. Een periode van onheilspellende rust brak aan want wat zou er met het gebouw gebeuren waarin Radio Kootwijk ooit was gevestigd? De betonnen kathedraal die door architect Luthmann destijds was ontworpen en door beeldhouwer Van den Eijnde gedecoreerd stond verlaten in het landschap. De dreiging dat er opnieuw een langegolfzender in zou worden gehuisvest werd afgewend. De dramatische gevolgen voor de natuur en omwonenden gaven uiteindelijk de doorslag.

Over de nieuwe bestemming wordt tot vandaag de dag druk gespeculeerd. Slopen is volgens

KPN een van de opties omdat in stand houden een kostbare zaak is, maar de gemeente Apeldoorn is

vooral nog niet bereid een vergunning daarvoor af te geven. Een ander idee is om er een concertzaal of dependance van het Kröller Müller Museum van te maken. In dat geval zou dit opvallende gebouw in de woestijn tot opslagplaats van Nederlands cultuurogoud worden en daarmee zelf ook deel blijven uitmaken van onze cultuurgeschiedenis en dat is maar goed ook.

Bedrijfsdorp of tuinstad?

Het zendstation Kootwijk, een futuristisch ogend betonnen gebouw werd als eerste gebouwd op de zandvlakte. Kort daarna verrees rondom de betonnen kolos een aantal woningen voor de werknemers. In geval van storing was het van groot belang dat er snel reparatietroepen aanwezig konden zijn en dus werd er voor huisvesting gezorgd. De hiërarchie binnen het bedrijf was ook in het straatbeeld zichtbaar. De luxere huizen werden gereserveerd voor het kader en de tussenwoningen voor de overige werknemers. De woonkern was klein en iedereen kende elkaar.

In het begin van de twintigste eeuw zijn veel meer van dit soort bedrijfsdorpen ontstaan. Deels groeiden er woonkernen om de fabriek of het bedrijf heen, deels werden er ook bewust tuindorpen buiten de stad gepland.

Onder invloed van van de industriële revolutie ontstaat midden negentiende eeuw de arbeidersklasse, mensen die van het platteland naar de stad trekken in de hoop daar werk te vinden. De omstandigheden van deze groepen mensen zijn vaak erbarmelijk. De huisvesting is slecht, de hygiëne laat te wensen over en dus verkeren veel werknemers in slechte gezondheid. Enkele vooruitstrevende fabrieksdirecteuren trekken zich het lot van de werknemers aan en zien de noodzaak van een goede huisvesting in. Gezonde werknemers kunnen immers ook beter presteren.

Tuindorp

Het idee van een tuindorp werd voor het eerst geïntroduceerd door de Engelsman Ebenezer Howard. Hij bedacht dat kleine tuinsteden op enige afstand van de moedersteden vele voordelen kenden. De werknemers hebben voldoende ruimte en frisse lucht en ook de fabriek kent geen ruimtebeperkingen. De geschiedenis lijkt zich te herhalen want ook nu trekken veel bedrijven de stad uit om verkeers- en andere problemen het hoofd te bieden.

In korte tijd ontstonden in Engeland vele tuindorpen maar het idee waaide ook over naar het vaste land. Zo bouwde Stork het dorp 't Lansink in Hengelo, in Rotterdam ontstond het tuindorp Vreewijk en ook Batadorp bij Best is een van de Nederlandse voorbeelden. Ook in Gelderland drong het fenomeen door Heveadorp bij Oosterbeek werd gebouwd rondom de Heveafabrieken. Ook daar is net als in Kootwijk de fabriek of het bedrijf ter ziele en is het dorp gebleven. De bewoners werken allemaal elders maar genieten nog steeds van de landelijke ligging en de ruimte.

Hertz en Marconi vaders van de langeafstandsverbindingen

Zonder de inspanningen van uitvinders als Heinrich Hertz en Guglielmo Marconi zou Radio Kootwijk nooit of pas veel later zijn ontstaan. Zij waren het die oeverloos experimenteerden met het zenden en ontvangen van korte en lange radiogolven. Marconi slaagde er uiteindelijk in om grote afstanden te overbruggen en daarmee trans-Atlantische verbindingen tot stand te brengen.